

Etnološko povijesno istraživanje zasnovano na stoljetnom pokrivaču iz Makedonije

Popovska, Mia

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Textile Technology / Sveučilište u Zagrebu, Tekstilno-tehnološki fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:201:280639>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Textile Technology University of Zagreb - Digital Repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
TEKSTILNO-TEHNOLOŠKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

ETNOLOŠKO POVIJESNO ISTRAŽIVANJE ZASNOVANO NA
STOLJETNOM POKRIVAČU IZ MAKEDONIJE

Mia Popovska

Zagreb, rujan 2020

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
TEKSTILNO-TEHNOLOŠKI FAKULTET
Zavod za projektiranje i menadžment tekstila

ZAVRŠNI RAD

ETNOLOŠKO POVIJESNO ISTRAŽIVANJE ZASNOVANO NA
STOLJETNOM POKRIVAČU IZ MAKEDONIJE

Doc. dr. sc. Ivana Schwarz

Mia Popovska 10502/TMD

Zagreb, rujan 2020

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA:

Zavod za projektiranje i menadžment tekstila

Broj stranica: 36

Broj slika: 31

Broj likovnih ostvarenja: 19

Broj literaturnih izvora: 19

Članovi povjerenstva

1. doc.art. Marin Sovar, ak. slik. graf. - predsjednik
2. doc. dr. sc. Ivana Schwarz - članica
3. prof. dr. sc. Stana Kovačević - članica
4. izv. prof. dr. sc. Ružica Brunšek - zamjenica članice

Datum predaje rada: 08.09.2020

Datum obrane rada: 11.09.2020

SAŽETAK

Na temelju konkretnog tekstilnog predmeta, pokrivača koji je dio moje obiteljske baštine proučiti ću povijesni pregled tkanja u Makedoniji s kraja devetnaestog i početka dvadesetog stoljeća. Istražiti ću tehnike i materijale korištene za izradu ovog predmeta. Pokušati ću izvući zaključke o razdoblju i saznati kako se oni mogu primijeniti u današnjim uvjetima kombinacijom starih tehnika i novih tehnologija. Da bih to učinila pozabaviti ću se tehnikom tkanja i njezinim osnovama. Nastojat ću ovo istraživanje suziti na jedinstven odjevni predmet. Osim što će se taj predmet temeljiti na tkanini koja je dio moje obiteljske baštine, inspiracija biti će kolekcija *Vagabonds* modnog brenda Viktor & Rolf koja je načinjena tkanjem starih odbačenih komada tekstila iz njihovih prethodnih kolekcija kao načina približavanja prošlosti u sadašnjost, nešto čemu i ja težim ovim radom.

KLJUČNE RIJEČI: tkanje, motiv, Viktor & Rolf, nasljeđe, upcycle-iranje,

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. TEORIJSKI DIO	2
2.1. TRADICIJSKO TKANJE	2
2.1.1. Tkanine u Makedoniji	2
2.1.2. Uloga žena	5
2.1.3. Kulturni utjecaj	6
2.1.4. Ornamentika	7
2.1.5. Motiv oka.....	9
2.1.6. Crvena boja.....	9
2.2. POVIJESNI POKRIVAČ IZ OBITELJSKE BAŠTINE	10
2.3. VIKTOR & ROLF.....	13
2.3.1. Upcycle-iranje	16
3. EKSPERIMENTALNI DIO.....	17
3.1. Analiza pokrivača.....	17
3.2. Uvod u eksperimentalni dio	20
3.3. Moodboard.....	21
3.4. Skica	22
3.6. Skica spajanja odjevnog predmeta	26
3.7. Proces izrade tkanina	26
3.8. Tkanina	28
3.9. Proces izrade odjevnog predmeta	31
3.10. Odjevni predmet.....	33
5. LITERATURA.....	35
6. IZVOR SLIKA.....	36

1.UVOD

Ovaj rad bavi se istraživanjem povijesti pokrivača iz autoričine obiteljske baštine i načinom na koji je izrađen, njegovim motivima i kako sve to može biti od koristi u sadašnjosti. U ovom radu dati će se pregled povijesti tkanja u Makedoniji i njezini utjecajni čimbenici u svrhu pronalaženja puta koji je doveo do ovakvog tkanog stvaralaštva. Cilj rada je iskoristiti predloženu tkaninu kao inspiraciju za izradu odjevnog predmeta, kao načina prevođenja prošlosti u sadašnjost. Motivi tkanja koristi će se kao polazište za tkaninu koja će biti izrađena te kasnije korištena u izradi odjevnog predmeta koji predstavljati sklad različitih tehnika tkanja, slično kolekciji nizozemskih modnih dizajnera Viktora i Rolfa izrađenoj od tkanina iz starih odbačenih materijala. Na ovakav način svi fragmentirani dijelovi tradicionalne tkanine mogu se ponovno sastaviti u jednu novu modernu cjelinu. Ovakva ideja predstavlja najviši oblik upcycle-iranja.

Tako definira se istinski cilj ovog rada, van sentimentalnog, pronalazeći suvremenu upotrebu tkanine koja ju odvlači od izvorne prošlosti i prilagođava ga budućim problemima. Ekologija i održivost danas su postali najveći trend u modi, pa bi upravo upcycle-ing bio jedan od načina rješavanja krucijalnog problema zbrinjavanja otpada tekstilne industrije. Kroz ovakav pristup, prošlost se promatra u novom svijetlu zbog čega se upcycle-ing koristi kao sredstvo ekspresije, a ne kao isključivi cilj.

Ovaj rad sastoji se od tri dijela. Prvi dio rada posvećen je tehnikama tkanja, ornamentikom i motivima te njihovim kulturnim utjecajima. Drugi dio je povezan s glavnim fokusom ovog rada, a to je pokrivač te se razmatra njegov povijesni aspekt te okolnost stvaranja. U trećem dijelu rada, dan je naglasak na kontekstualizaciji tkanine danas, kroz odjevni predmet, što predstavlja autorsko djelo, nadahnuto principom izrade kolekcije dizajnera Viktora i Rolfa.

2. TEORIJSKI DIO

2.1. TRADICIJSKO TKANJE

Tkanje je središte procesa stvaranja ovog rada kao i glavna točka istraživanja, zato je važno istaknuti što je tkanje i kakva je njegova uloga. Također je važno dotaknuti se značaja tkanja kroz povijest, kao i njegovog značaja za makedonsku kulturu.

Tkanje je proces izrade tekstilnog plošnog proizvoda – tkanine, koji se sastoji od dva sustava niti, osnove i potke. Osnova je skup paralelno položenih pređa koje se pružaju duž tkanine. Potka je pređa koja isprepliće sa nitima osnove (odnosno prolazi ispod i iznad osnovnih niti) i kreće se duž širine tkanine, prema točno definiranim pravilima koja se nazivaju vezovi. Postepeni razvoj tehnika tkanja na tkalačkom stanu kroz povijest rezultirao je najrazličitijim strukturama i površinskim uzorcima na tkanini. Jedan od osnovnih vezova je platno vez, u kojemu dolazi do najčešćih izmjena položaja (ispreplitanja) osnovnih i potkinih niti. Praktički postoji bezbroj načina ispreplitanja potke i osnove, svaki različit način rezultira različitom strukturom tkanine (Kovačević, 2003.).

Tkanje je vjerojatno staro koliko i ljudska civilizacija. Jedna od osnovnih ljudskih potreba je ona za prikrivanjem tijela, s prvotnim ciljem zaštite od vanjskih utjecaja, a kasnije kroz povijest su se i razlozi mijenjali (religija, socijalni status itd.). Povijesni nalazi govore kako su Egipćani tkali tkanine prije nekih šest tisuća godina. Kinezi su od svile izrađivali fine tkanine prije više od četiri tisuće godina. Tkalački stan se pojavljivao kroz sve najznačajnije civilizacije. Tkalački stan uređaj je koji se koristi za tkanje tekstilnih plošnih proizvoda i jedan je od najvažnijih alata u povijesti. Izvorni tkalački stanovi bili su u potpunosti izrađeni od drveta, a sve su operacije izvođene ručno. Veliki tvornički tkalački strojevi koji proizvode tisuće metara materijala također rade po principu starog tkalačkog stana (Adanur, 2001.).

Važnost tkalačkog stana u makedonskoj kulturi neizbježna je, a to je čak i tema koja se često pojavljuje u makedonskim tradicionalnim pjesmama. Najistaknutiji primjer je Kočo Racin¹ - Lenka. Pjesma u kojoj Lenka umire i ostavlja nedovršenu košulju na tkalačkom stanu (Racin, 1989.).

¹ Kocho Racin ili i Kosta Apostolov Slev Racin (Veles, 22. prosinca 1908. - Lopušnik, 13. lipnja 1943.) - makedonski pisac najpoznatiji po se jednim od utemeljitelja suvremene makedonske književnosti, a njegova zbirka pjesama "Beli mugri" (Zagreb, 1939.) jedno je od najvažnijih djela u suvremenoj makedonskoj poeziji.

2.1.1. Tkanine u Makedoniji

Za razumijevanje naizgled nasumičnog modela odabranog za ovu tkaninu, istraženo je njegovo podrijetlo u kulturnoj prošlosti tkanja u Makedoniji, kao i cjelokupni proces tkanja i njegove sastavne dijelove.

Kućne tkanine bile su važan dio opreme tradicionalnih seoskih i gradskih kuća u Makedoniji. Osim praktične svrhe, neke od njih koristile su se i u ritualima, ali su služile i kao ukras u kućama. Gradske su kuće koristile plahte, pokrivače, stolnjake, zavjese i vezene ručnike u skladu s turskim i zapadnoeuropskim uzorcima. Primjer takvih tkanina su ukrašene prostirke po zidovima gradskih soba, seoski jastuci, torbe, ručnici raznih namjena. U kategoriju makedonskog gradskog namještaja ubrajaju se i tkane posteljine, tkane plahte, zavjese i ručnici koji su pored funkcionalnosti imali i dekorativni karakter.

Sl. 1. Tkani kilim s geometrijskim uzorkom

Gotovo su sve tkanine bile izrađene od domaće vunene pređe, kozje dlake, lana, konoplje, pamuka i svile, otkane na vodoravnom tkalačkom stanu, u tehnici lito tkanja (rezultira tkaninom sa dva lica), uz dodatne ukrasne tehnike. Tkanine za svakodnevnu praktičnu upotrebu obično su bile jednobojne ili ukrašene prugama, dok su ukrasne i obredne tkanine imale bogat spektar boja i ukrase u kojima su dominirali geometrijski motivi (Slika 1), kao i biljni, životinjski i ljudski prikazi izvedeni u geometrijskoj stilizaciji (Dodovska i Roganović, 1999.).

Posebnost je bio domaći tradicionalni način izrade vunениh pređa koje su se uvijale isključivo ručno, bez ikakvih tehničkih pomagala, što je jedan od početnih stupnjeva pređenja tekstilnih vlakana (Slika 2) (Pavlovski, 2020).

Sl. 2. Proces izrade tkanine od striganja ovaca do tkanje na tkalačkog stana

Obično su se koristile: plava ili kako se u narodu naziva „plava“, „ i tamno („temno“) plava; narančasta ili „krvavo šopska“; crvena ili "alova"; ružičasta ili "pumba"; "šećer" i tako dalje. Sve su ove boje ljudi pripremali sami. Boje su se pripremale na bazi prirodnih i biljnih sastojaka kroz postupak koji omogućuje vrlo nježne lijepe tonove, koji su vrlo trajni i ne blijede. Krajem 19. stoljeća, a posebno početkom 20. stoljeća, na tržištu u Skoplju počele su se prodavati anilinske boje². Stari način bojanja zamijenjen je novim i to je utjecalo na estetski izgled tkanina. Vuna obojena anilinskim bojama, poprimala je jače i upečatljivije tonove (Petruševa, 1960.).

² Naziv za bojila proizvedena od anilina, inače uobičajeni naziv za sva organska sintetska bojila. Prve anilinske boje bile su ljubičasti *mauvein* i crveni *fuksin*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža 2020, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=2810> [pristupljeno kolovoz 2020].

2.1.2. Uloga žena

Glavnu ulogu u oblikovanju tkanina imala je žena, jer je sama nosila gotovo svu djelatnost, počevši od pređenja sirovina, bojenja pređe, izrade tkanina, izrade kroja, šivanja do ukrašavanja (Slika 3). Opskrba cijele obitelji tekstilom za odjeću i kućanske potrebe bila je gotovo isključivo obveza žene. Pored ostalih radnih obaveza, posvetila je velik dio svog vremena složenom i napornom procesu izrade potrebnog tekstilnog inventara. Suprotno utilitarnom karakteru ovih proizvoda, njihovo tkanje bilo je stvaralački čin koji je izrazio kreativnost i estetske afinitete njegovih autora. Zbog toga primjećujemo različite interpretacije ukrasa, upotrebu različitih boja ili kompozicija (Dodovska i Roganović, 1999).

Žene su također bile odgovorne za ukrašavanje tekstila vezenjem. To je bilo jako važno jer je vez pokazao koliko je žena vješta. Zato je ne znojenje ruku bio je važan faktor u vještini vezanja. Stoga, da bi se zaštitile od toga, djevojke su morale izvoditi razne čarobne rituale. Tako se žensko dijete pri rođenju okupalo u hladnoj vodi kako se ruke ne bi znojile (Zdravev, 1996.).

SI. 3. Žene u procesu izrade tkanine

Uloga pojedinca u stvaralačkom procesu bila je jako važna. Pojedine žene slijedile su već utvrđene norme i vrijednosti svog okruženja, ali istodobno uvodile novine. Uvjerljiva potvrda toga su brojni ornamentalni motivi nazvani po imenima nekih istaknutih žena koje su se bavile tkanjem. Ovaj je fenomen bio je prihvatljiv sve

dok je bio u skladu s estetikom koju je diktirala društvena zajednica, u ovom slučaju, pojedinac je imao slobodu stvaranja i predlaganja inovacija.

2.1.3. Kulturni utjecaj

Kada govorimo o tkanju i ukrasima u Makedoniji, utjecaj orijentalne kulture je neizbježan. Tijekom stoljeća turske vladavine taj je duh bio vidljiv u raznim sferama života, posebice njihov utjecaj u području urbanog načina života. Utjecaj orijentalnog načina života zasigurno je najkarakterističniji za islamizirano stanovništvo - makedonske muslimane. Prihvatanje islama za ovaj dio makedonskog stanovništva značilo je i prihvatanje karakteristika karakterističnih za odijevanje vladajuće etničke skupine. Tako je identifikacija donijela određene privilegije i drugačiji tretman u odnosu na mase. Da bi stekli takve privilegije, ovu su tendenciju postepeno slijedile mase, prihvaćajući određena orijentalna obilježja. Vidljive su uglavnom u muškim narodnim nošnjama. Bio je to preduvjet za lakšu komunikaciju i sigurnija putovanja.

Sl. 4. Fanija i Joše Gavrilovi obučeni a la turka

Međutim, u drugoj polovici 19. stoljeća, s pojačanim nacionalnim buđenjem, inteligencijom i pojedinci iz trgovačkih i zanatskih građanskih slojeva napuštaju orijentalni način oblačenja i prihvaćaju novosti koje nude zapad i moderno vrijeme (Zdravev, 1996.).

Ovaj utjecaj je razlog da ukrasi na tekstilu u određenom smislu slijede pravila u ukrašavanju orijentalnih prostirki kao što je simetrična kompozicija s pretežom geometrijskih motiva, ali oni nipošto nisu njihove kopije.

2.1.4. Ornamentika

Opće obilježje makedonske tekstilne proizvodnje je strogo geometrijski ukras. Geometrijski motivi prisutni su u najširem rasponu - od najjednostavnijih ravnih i cik-cak linija do složenih geometrijskih oblika. Često nije jasno koji su to određeni ukrasni motivi koji su se u procesu njihova prenošenja s generacije na generaciju s mjesta na mjesto sve više mijenjali i gubili izvorno značenje, tvoreći se u apstraktne geometrijske ornamente.

Sl. 5. Kilim sa motivom stiliziranog cvijeća, ptica i ljudskih figura

Priroda i sve što je okružuje služila je kao motiv tkanja ukrasa. Životinjske ukrase često nalazimo na pregačama koje su nosile mlade djevojke i mladenke, budući da ti ukrasi imaju posebnu magičnu snagu. Na primjer prema narodnom vjerovanju, pregača na koju je utkan ukras koji podsjeća na žabu, ali prilično stiliziran

ima cilj zaštititi žene od zlih očiju. Njihovo tkanje bio je stvaralački čin u kojem su izraženi kreativnost i estetski afiniteti njegovih stvaratelja. Zbog toga postoje različite interpretacije ukrasa, upotreba različitih boja ili kompozicija (Walker and Trajcevski, 2009.).

Sl. 6. Tkane pregače s geometrijskim uzorkom

Svaka regija u Makedoniji generacijama je zadržala svoje tradicionalno određenje prema ukrasu, tehnici ili boji naslijeđenoj iz davnih vremena. Te specifičnosti, posebno u zapadnom dijelu Makedonije, potječu iz praslavenskog razdoblja. Veliki migracijski pokreti u Makedoniji u posljednja dva stoljeća pridonijeli su raznolikosti na teritoriju Makedonije. Ipak, svaki je krajolik zadržao svoje specifičnosti, prilagođavajući se novim utjecajima starih umjetničko-estetskih obilježja i tradicionalnih normi.

Dizajni pripovijedaju priče svojih tkalaca i tradicija koje se prenose s jedne generacije na drugu. Stvaranje ovih motiva, uz zadržavanje strukturalnog integriteta, zahtijeva veliku vještinu i znanje o različitim tehnikama tkanja koje se mogu koristiti za različite efekte. Osim inovacija u vlastitom okruženju, u svakoj lokalnoj zajednici bilo je i određenih noviteta prihvaćenih iz drugih obližnjih ili udaljenih krajolika i područja putem kontakata poput seoskih okupljanja, svadbenih proslava itd. (Petruševa, 1960.)

2.1.5. Motiv oka

Gledajući kroz stilizirane simbole u makedonskom i orijentalnom tkanju, oblik koji prepoznamo na ovom pokrivaču bio je oblik očiju. Motiv ovog tkanja ima duboke korijene u prošlosti iz kojih je evoluirao. Motivi na pokrivaču imaju veliku sličnost sa stiliziranim okom koji se obično nalaze u makedonskom i orijentalnom tkanju. Smatralo se da je izvor zlog pogleda ljudsko oko. Vjerovanje je bilo da od nesreće koju uzrokuju zli pogledi obraniti može ljudsko oko. Značenje je slično već spomenutoj žabi na svadbenim pregačama. Dijamant podijeljen na četiri dijela prilično je čest prikaz oka koji se koristi u tkanju. Trokut je isto tako u tkaninama stilizirani oblik oka (Eye - Goz, 2020). Motiv očiju koji se koristi pri tkanju razlikuje se od regije do regije. Neizvjesno je je li ovaj motiv korišten u svoje čarobne svrhe ili je to samo uzorak koji je postao uobičajen u vrijeme kad je izrađen i je li njegova uporaba čisto estetska.

Sl. 7. Stilizirani motivi oka

2.1.6. Crvena boja

Sa simboličkog ili umjetničkog stajališta, crvena boja može biti simbol ljubavi, požrtvovnosti, izdržljivosti, strasti i energije. U istočnim kulturama crvena je simbol sreće. Međutim, crvena boja je vrlo raširena na Balkanu i ima dublje, značajnije i bogatije značenje.

Makedonija je poznata kao zemlja s bogatim rukotvorinama izrađenim od tekstila. Makedonski tekstil nije samo dio tradicije, nego je i jedan od najvažnijih primjera makedonske etnografske umjetnosti, povijesti, kulture i folklora. Crvena boja najčešće je prisutna na makedonskim narodnim nošnjama. Dominacija ove boje u

stvaranju tekstila povezana je s njenom semantičkom vrijednošću. U makedonskom folkloru crvena boja je usvojena kao boja života, plodnosti i zdravlja. U makedonskom polikromnom tkanju crvena boja dominira u širokom registru tonova, ali ovisi o regiji njegove uporabe. Postoji i paralelna primjena dviju crvenih nijansi, bilo kao alternacija ili kao pozadina i ukras. Primarna boja je crvena u svom najširem registru, zbog čega se makedonska narodna nošnja razlikuje od ostalih slavenskih naroda, iako je i u njihovim nošnjama primarna boja upravo crvena (Popstefanieva, 1954.).

SI. 8. Pokrivač za glavu mladenke s obrednom funkcijom, svadbena pregača

2.2. POVIJESNI POKRIVAČ IZ OBITELJSKE BAŠTINE

Glavna inspiracija i istraživačko polazište za stil i tehnike tkanja koje su korištene u izradi projekta je stoljetni pokrivač iz kućne izrade (Slika 9 i 10) iz 1930-ih koji je napravila Fanija Gavrilova.

Fanija Gavrilova je rođena 1889. godina u Tetovu, a početkom 1980. godine preminula je u Skoplju. Dolina Skoplja geografski je smještena u središnjem dijelu etnografske jedinice Gornjeg Vardara. Sastav stanovništva čine Makedonci, Makedonski muslimani, Turci i Albanci. Skoplje je smješteno u središnjem dijelu doline, uvijek je bilo ekonomsko središte ne samo ove doline, već i cijele sjeverne Makedonije. U Skoplju su bili naseljeni ljudi raznih nacionalnosti. Proporcionalno najbrojnije su bile turska i makedonska (Zdravev, 1996.).

SI. 9. Pokrivač iz obiteljske baštine

SI. 10. Pokrivač iz obiteljske baštine

Fanija je bila pismena, što znači da je išla u osnovnu školu. U to vrijeme su se sve vještine kao što su tkanje, pletenje, kuhanje učile u okruženju obitelji. Pokrivač je

ručno stvaralaštvo samouke Fanije, koja ga je napravila na bazi nekom modelu koji je cirkulirao među ženama tridesetih godina prošlog stoljeća. Izrađen je kao miraz (dota) za svoju kćer koja se udala u 1939. godini što znači da što znači da je nastala negdje u tridesetima. U to vrijeme ta vrsta pokrivača više nije bila u modi i Faniijina je kćer bila razočarana svojom dotom (Popovska, 2020).

Sl. 11. Fanija i Joše Gavrilovi

Pokrivač je namijenjen za krevet. S obzirom na to postoje dva primjerka ovog pokrivača znači da bi se moglo pretpostaviti da su se koristili za bračni krevet ili za dva odvojena kreveta. Tkanina je izrađena od pamuka (osnova) i svile (potka) i blijede je ružičaste nijanse. Obrubljen je čipkom koja je ručno izrađena i sačinjavaju ju niti potke.

Sastoji se od tri komada koji se mogu vidjeti po šavovima, što ukazuje da je načinjen spajanjem, što je uobičajena praksa tkanja tog vremena zbog dimenzija tada korištenih tkalačkih stanova, pa možemo pretpostaviti da je svaki komad širine tkalačkog stana koji je korišten. Za razliku od okolnih središta, tepisi u Makedoniji bili su izrađeni isključivo na vodoravnim tkalačkim stanovima, s obzirom na njihovu usku osnovu, radili su se u nekoliko komada (dipli) koji su se zatim kombinirali dajući konačni oblik i dimenziju. Postupak spajanja zahtijevao je posebnu vještinu.

Sl. 12. Čipka

2.3. VIKTOR & ROLF

Drugi glavni fokus ovog rada usmjeren je na dizajnerski dvojac Viktor & Rolf, točnije njihovu kolekciju *Vagabonds* (Slika 13,14) za 2016. godinu.

Viktor & Rolf je avangardna luksuzna modna kuća koju su 1993. godine osnovali nizozemski modni dizajneri Viktor Horsting i Rolf Snoeren. Široko prepoznata i cijenjena zbog svog provokativnog pristupa visokoj modi i konceptualnog glamura, kuća Viktor & Rolf stvara spektakularne ljepote i neočekivanu eleganciju nekonvencionalnim modnim pristupom. Viktor i Rolf su kroz umjetnost donijeli intelektualni pristup modnom procesu. Visokoj modi ih je privukla činjenica da je ona najglamurozniji aspekt mode. Uz potporu nizozemske vlade i Muzeja Groninger su se Viktor & Rolf postali su jedini dizajneri koji su se mogli kreativno razvijati bez pritiska da se održi profitabilnost koju doživljava većina njihovih suvremenika. Potpis Viktor & Rolf prepoznala je krovna organizacija koja obuhvaća pariške kuće visoke mode i njihove događaje. Ovaj prestižni poziv za uključenje dogodio se iako Viktor & Rolf nisu bili u skladu s pravilima i smjernicama organizacije (Chang, 2020).

Nizozemski modni dizajneri predstavili su svoju kolekciju nazvanu *Vagabonds* u kojoj su koristili materijale iz vlastitih kolekcija kako bi osmislili materijale satkane

od komadića koji su služili kao osnova i potka i povezivajući godine kreativnog stvaralaštva u jednu haljinu ili jaknu.

Posljedično, njihovi dizajni u ovoj kolekciji izgledaju improvizirano, nalikuju ručno tkanoj odjeći koja je proizvedena iz potrebe. Ova “primitivna” estetika predstavlja dizajnerov jedinstveni osjećaj nostalgije, a slučajno i odnos njihove zrelosti prema prošlosti. Otisci tragova tih starih komada mogu se naći u kolekciji Victor & Rolf, pokazujući da su njihove nove ideje i kreacije duboko zadužene svojoj prošlosti (Coggins, 2020).

Sl. 13. Viktor & Rolf *Vagabonds* kolekcija

Upravo zato je ova kolekcija osnova i temeljna inspiracija procesa izrade ovog rada, spajajući prošlost i sadašnjost, stvarajući tekstil na način na koji se to činilo u prošlosti, zadržavajući onu estetiku koja je tipična za to razdoblje u kojem je pokrivač izrađen.

Korišten je odjevni predmet, suknja od tila, koja je prethodno prikazana kao dio kolekcije u sklopu projekta Zagrebačkog tjedna dizajna 2018. Komadi suknje upotrijebljeni su kao pređa za stvaranje tkanina i konačno izradu odjeće. Tako je u skladu s načinom na koji su Viktor i Rolf napravili svoju kolekciju, kao i s obzirom na smanjenje tekstilnog otpada, što je još jedan cilj spomenut u ovom radu. Ova vrsta stvaranja prepoznaje spoj nostalgije i sentimentalnosti te iskorištava priliku za izradu upečatljivih komada odjeće.

Sl. 14. Viktor & Rolf *Vagabonds* kolekcija

2.3.1. Upcycle-iranje

Upcycle-iranje³ se odnosi na ponovnu upotrebu predmeta na novi način bez rastavljanja materijala od kojeg su izrađeni na jednostavne čimbenike, za razliku od recikliranja.

Upcycle-iranje nije novi koncept, ponovna upotreba i upcycle-iranje bile su uobičajena praksa u cijelom svijetu prije industrijske revolucije, a sada je češće i u zemljama u razvoju zbog ograničenih resursa. Moda i tekstil čine se najistaknutijim istraživačkim područjem za ponovnu upotrebu zbog velikog zagađenja koje stvaraju. Proizvodni proces tekstilne industrije složen je i treba velike količine energije, vode, zagađujućih kemikalija, pa samim time i veoma zagađuje okoliš i odgovoran je za stvaranje velike količine otpada (Szaky, 2014.).

Upcycle-iranjem oštećena odjeća koja više nije prikladna za nošenje rastavlja se i tekstil se ponovno upotrebljava za izradu nekog drugog odjevnog komada. Ova metoda dizajna koristi postojeće materijale oblikujući ih na način koji se kosi s konvencionalnim postupkom dizajniranja, gdje se proizvod zamišlja, a potrebni materijali nabavljaju ili izrađuju za oživljavanje vizije i masovno su proizvedene za javnu potrošnju. Dizajneri odbačene materijale pretvaraju u jedinstvene odjevne komade ili modne dodatke. Dizajner pretvara beskorisne i izbačene predmete u komade estetske i ekološke vrijednosti i na ovaj način dopušta da otpad postane nešto vrijedno i čak cijenjeno.

³ Prerađivanje na način da rezultirajući proizvod ima veću vrijednost od izvorne stavke: da biste stvorili objekt veće vrijednosti od odbačeni objekt manje vrijednosti. Merriam-Webster.com Dictionary, s.v. "upcycle," <https://www.merriam-webster.com/dictionary/upcycle> [pristupljeno kolovoz 2020].

3. EKSPERIMENTALNI DIO

3.1. Analiza pokrivača

Pokrivač koji je istraživani u ovom radu predstavlja tkaninu. Tkanina je tekstilni plošni proizvod sastavljen od 2 sustava niti – osnove i potke. Osnova ovog pokrivača sastoji se od tanke bijele pređe od pamučnih vlakana. Pamuk je najrasprostranjenije prirodno tekstilno vlakno. Pamučna vlakna su sjemenska biljna (*Gossypium*) vlakna. Pamučno vlakno se najčešće prede u pređu i konac i koristi se za izradu mekog, prozračnog tekstila (Čunko R. i Andrassy, M, 2005.).

Potka, ružičaste boje, po sirovinskom sastavu je svila, mnogo veće finoće od pređe korištene za osnovu. Budući da su niti osnove tako tanke, one praktički ostaju skrivene unutar niti potke pa njihova bijela boja niti ne dolazi do izražaja, već je cjelokupna tkanina potpuno ružičaste boje. Svila je prirodno proteinsko vlakno koje se većinski sastoji od proteina fibroina, zbog čega se svila naziva vlaknima fibroina (Čunko R. i Andrassy, M. 2005.).

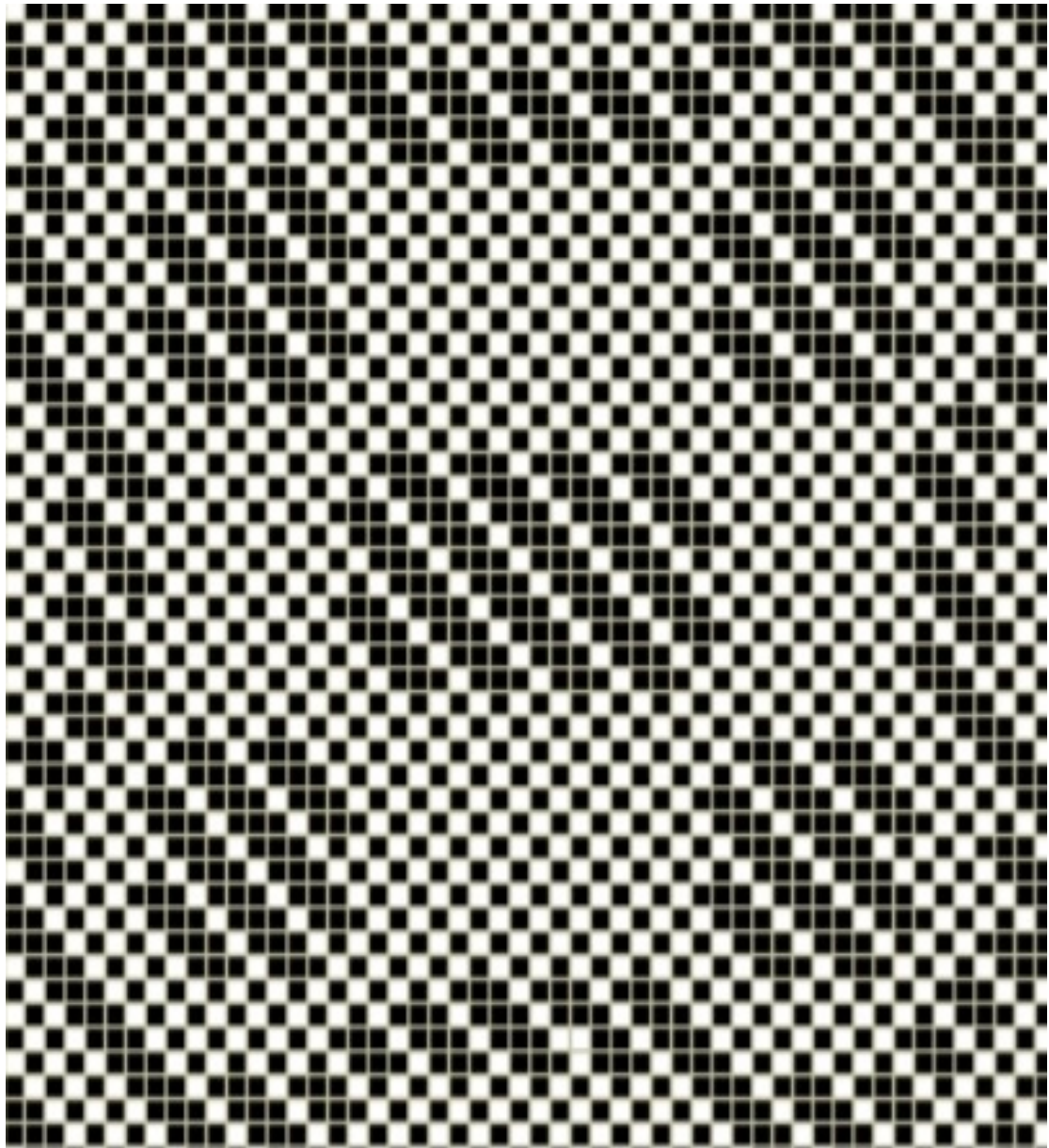
Jedno od osnovnih konstrukcijskih parametara tkanine je svojstvo gustoće osnove i potke. To su vrijednosti koje označavaju broj osnovinih/potkinih niti na dužini od 10 cm (Kovačević et al. 2008.). Osnova je najčešće gušća od potke jer je tako efikasnije tkati. Uvođenje osnove kroz elemente (kotlace u listovima, brdo) zahtijeva mnogo posla, vremena i energije i tako čini najzahtjevniji dio u procesu izrade tkanine.

Gustoća osnove i potke ove tkanine izmjerena je prema standardiziranoj metodi Određivanje broja niti na jedinici duljine – EN 1049-2 , a ispitivanje je dalo sljedeće rezultate:

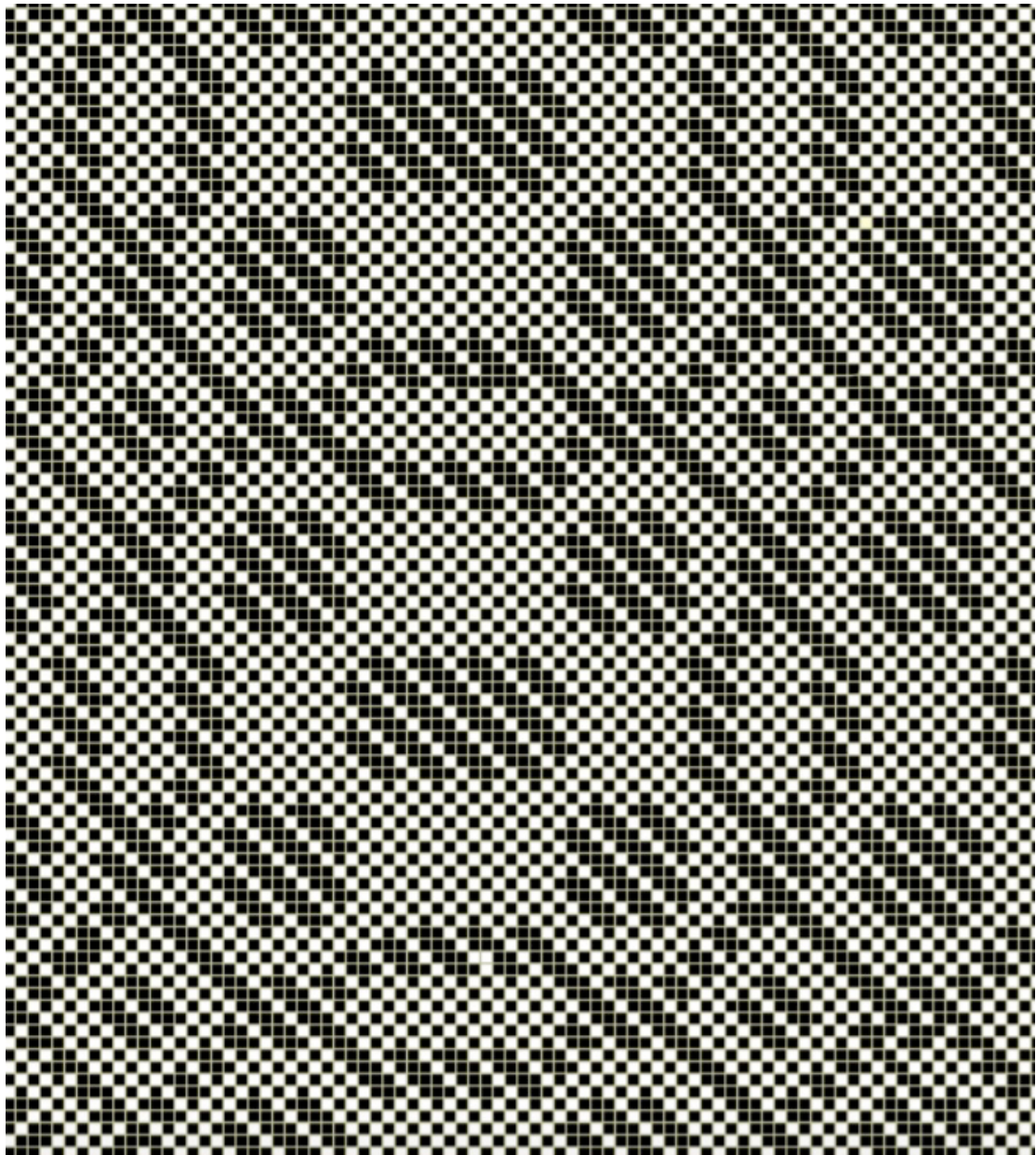
- *gustoća osnove*: $g_o = 164$ niti / 10 cm
- *gustoća potke*: $g_p = 118$ niti / 10 cm

Sljedeći nezaobilazan konstrukcijski parametar je vez tkanine. Vez je način ispreplitanja osnovinih i potkinih niti. Niti se mogu uspreplitati isključivo na dva načina: da osnovina nit prelazi preko potkine niti – time čineći osnovinu veznu točku, ili da potkina nit prelazi preko osnovine niti – time čineći potkinu veznu točku. Vez je definiran raportom odnosno najmanjom jedinicom veza koja se ponavlja po cijeloj dužini i sirini tkanine.

Ova je tkanina je izrađena na način da kad se jedinica veza (Slika 15) ponovi, postiže se dojam da se uzorak isprepliće sam sa sobom. Jedinica veza koja se ponavlja u početku približno podsjeća na kvadrat, ali njezinim ponavljanjem dobiva se motiv oka (Slika 16).

SI. 15. Jedinica veza tkanine

SI. 16. Uzorak ponavljanjem jedinice veza

3.2. Uvod u eksperimentalni dio

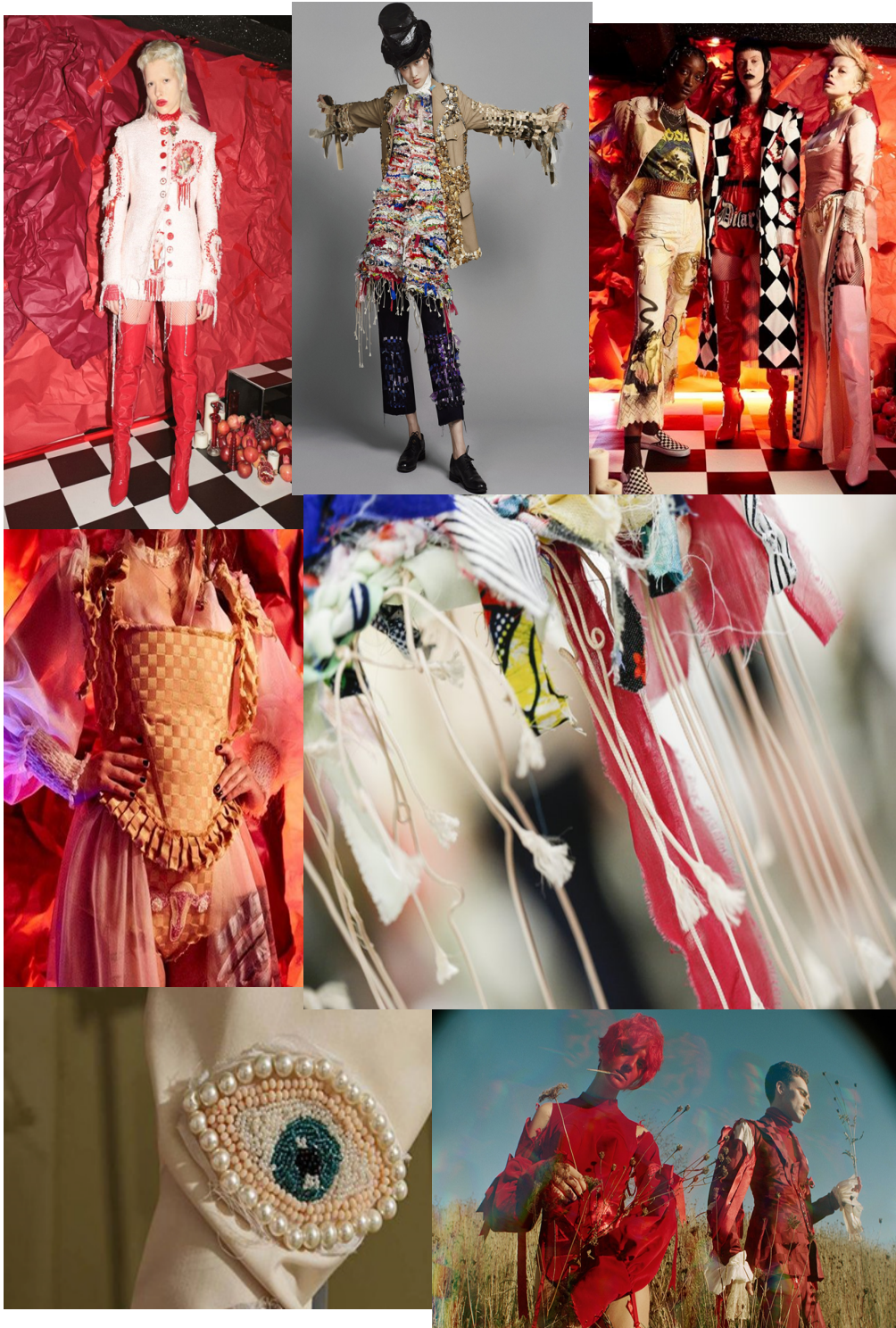
U eksperimentalnom dijelu rada su izraženi predlošci uzoraka inspirirani glavnim tkanjem koje je predmet ovog rada, kao i suvremenom interpretacijom njegovih motiva. Glavni motiv istraživane tkanine je oko. Jedna od izrađenih tkanina temelji se na ranije spomenutom motivu stoljetnog pokrivača, a ostale dvije tkanine predstavljaju osobnu autoričinu interpretaciju motiva oka. Također, prikazane su skice konačnog odjevnog predmeta, kao i fotografije tog istog nakon izrade.

Godine 2018, za predstavljanje na Zagreb Design Week-u, autorica je sudjelovala u projektu u sklopu kojega je izrađen jedan odjevni predmet – suknja od tila. Upravo su sada djelovi te iste suknje korišteni kao „pređa“ osnove i potke za izradu tri tkanine koje će sjedinjene činiti jednu cjelinu novog odjevnog predmeta (jedna tkanina za prednju stranu i dvije tkanine za stražnju stranu). Komadi tila korišteni su istim redoslijedom kojim su skidani sa suknje. Dva tona crvene boje utječu na konačni efekt uzorka. To je učinjeno namjerno s ciljem da tkanju pruži organski osjećaj. Tkanina je dodatno učvršćena doradom na šivaćem stroju kako bi joj se ojačala struktura.

Na ovaj je način provedena izrada novog odjevnog proizvoda postupkom up-cikliranja, što je u skladu s načinom na koji su Viktor i Rolf izradili svoju kolekciju, kao i s obzirom na smanjenje tekstilnog otpada, što je još jedan cilj spomenut u ovom radu. Ova vrsta stvaranja prepoznaje spoj nostalgije i sentimentalnosti te iskorištava priliku za izradu upečatljivih komada odjeće.

3.3. Moodboard

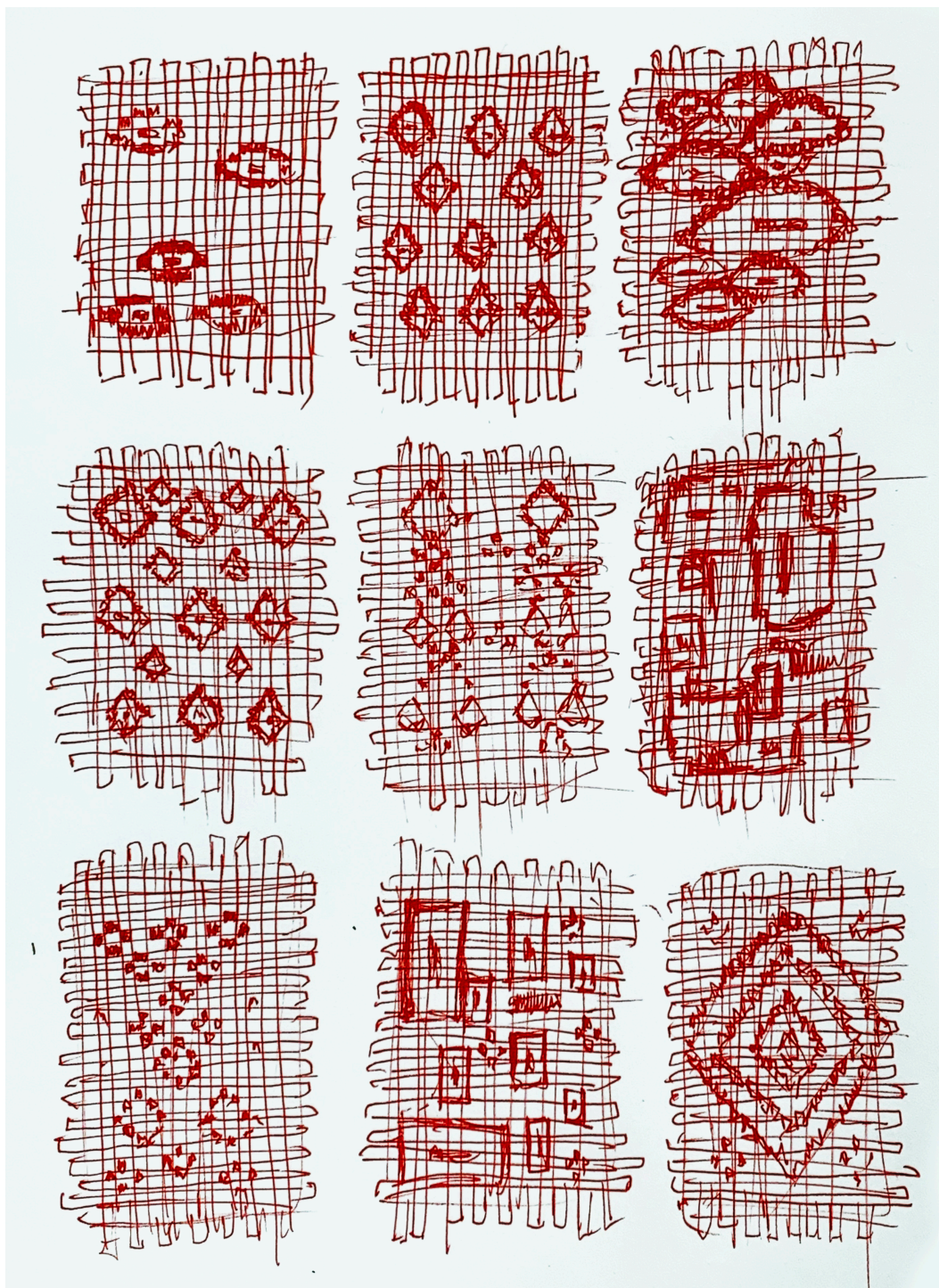
Priloženi moodboard (Slika 17) je vizualna prezentacija koja se sastoji od slika i uzoraka predmeta koji su korišteni kao inspiracija, kao i referenca za vizualni identitet konačne kreacije.

SI. 17. Moodboard

3.4. Skica

Skice su važan dio procesa dizajna. Pomažu u prenošenju ideja, demonstriranju funkcionalnosti i vizualizaciji. Ove su skice korištene kao prvi korak u stvaranju konačnog dizajna. Oni se razlikuju od uzoraka koji su korišteni na kraju i ne predstavljaju finaliziranu verziju.

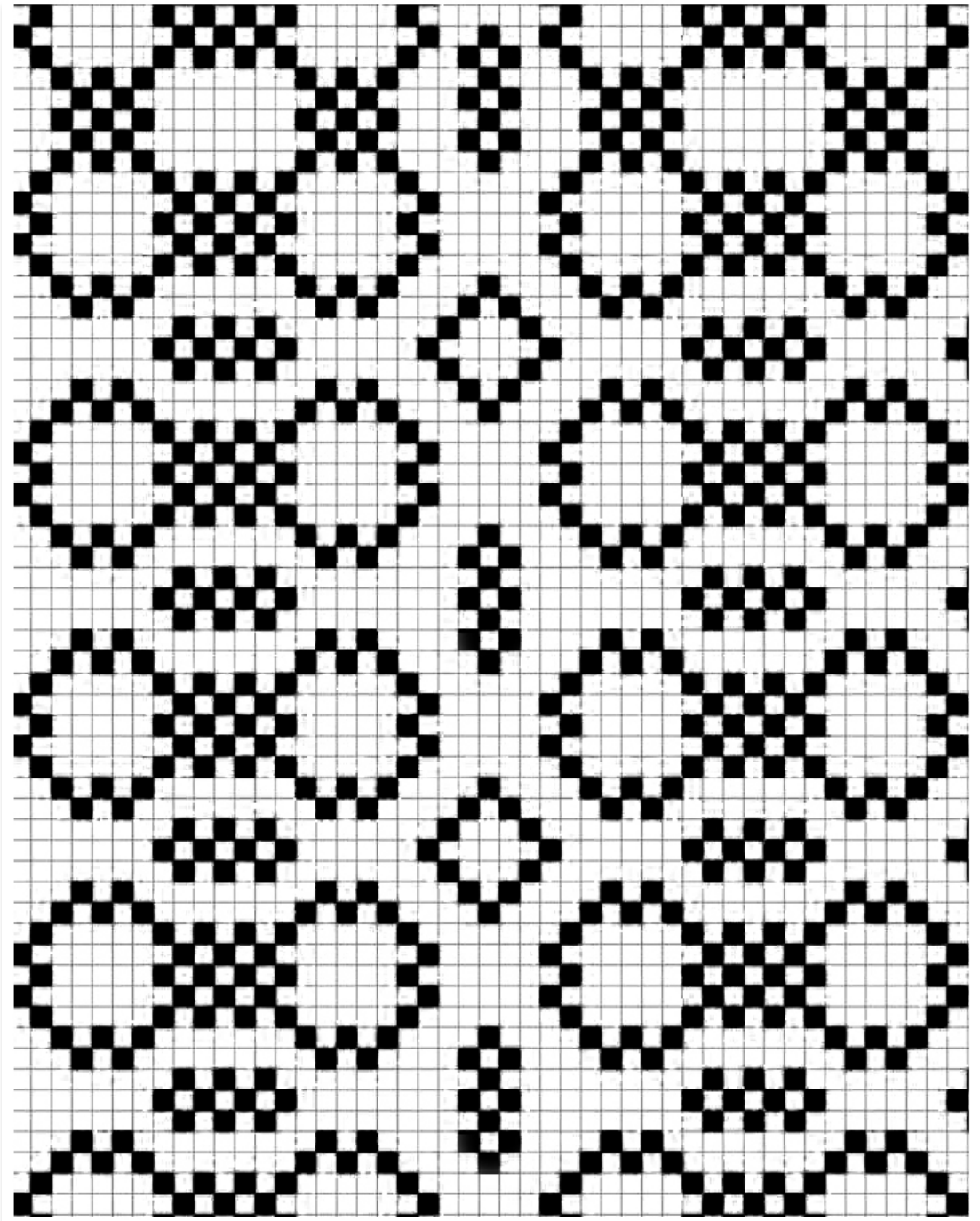

SI. 18. Skica uzoraka

3.5. Uzorci

UZORAK 1

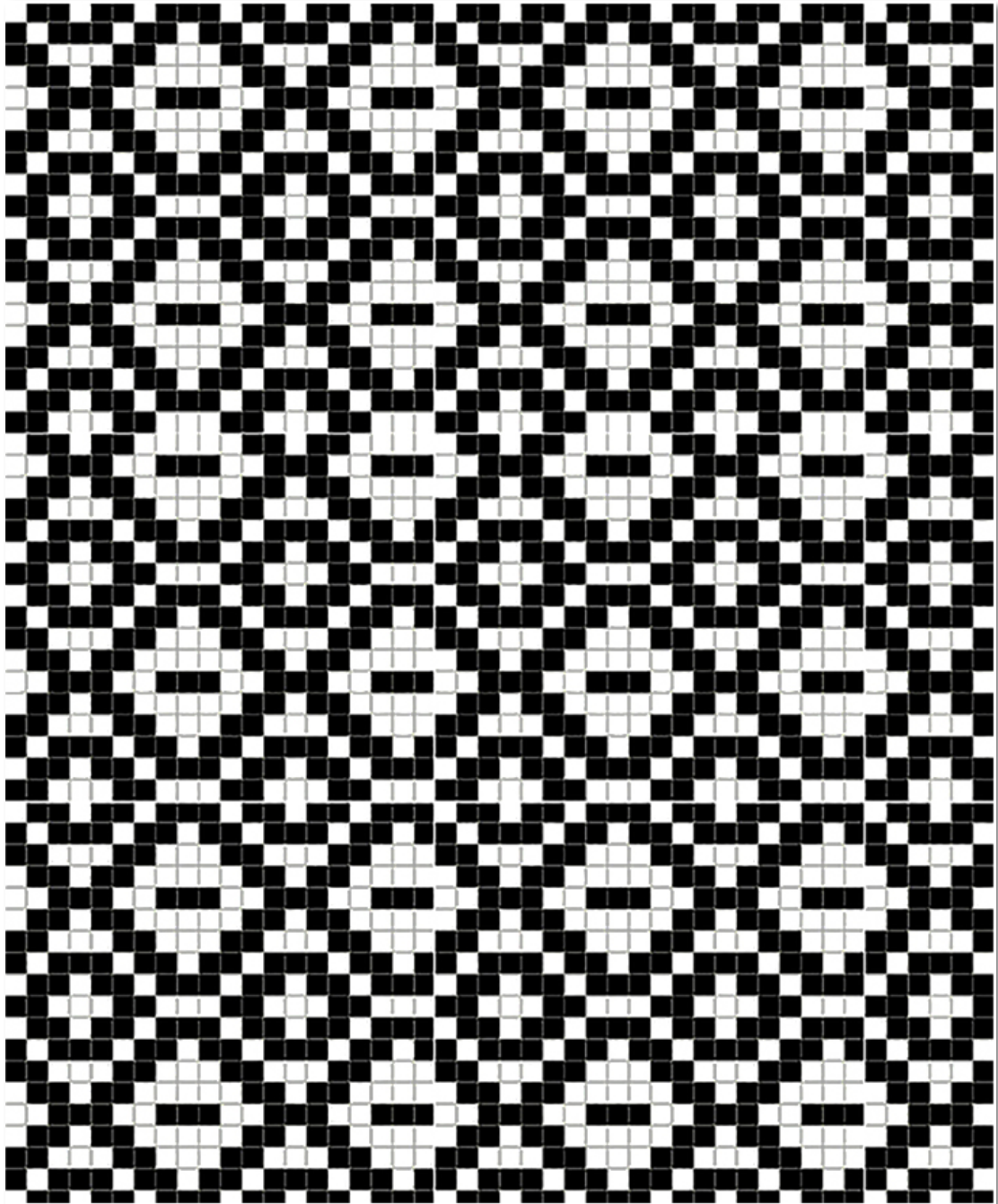
Uzorak 1 je uzorak koji se temelji na izvornom tkanju koji je nadahnuo ovaj rad, a riječ je o pojednostavljenoj verziji motiva izvorne tkanine.

SI. 19. Uzorak 1

UZORAK 2

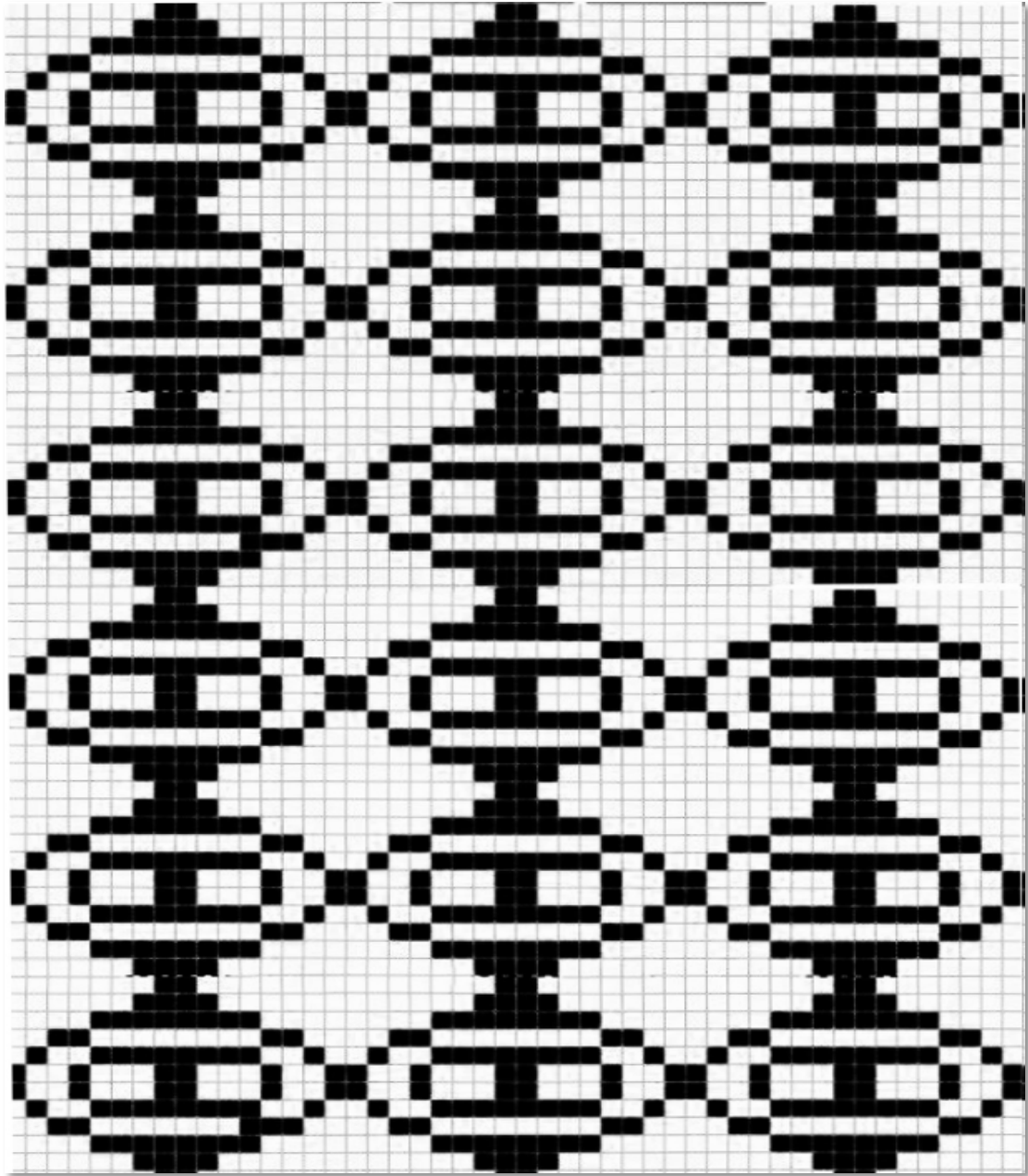
Uzorak 2 je rendicija motiva oka koji se najčešće koristi u makedonskom tkanju, najjednostavnijeg oblika oka predstavljenog paralelogramom.

SI. 20. Uzorak 2

UZORAK 3

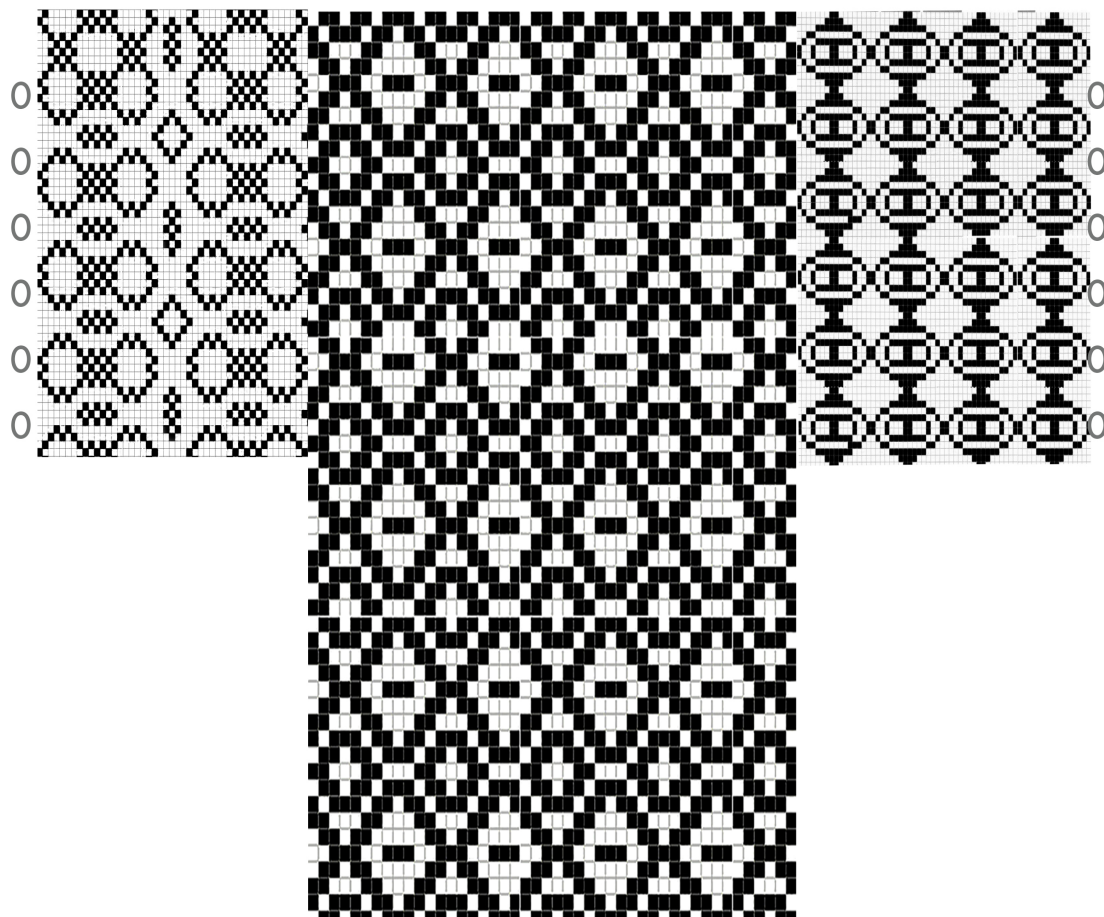
Uzorak 3 za razliku od prva dva uzorka temelji se na obliku samog oka. Pokušaj je doslovnijeg tumačenja oblika očiju i time se odvaja od tradicionalnog utjecaja i teži ka aktualnijem vizualnom identitetu.

Sl. 21. Uzorak 3

3.6. Skica spajanja odjevnog predmeta

Slika 22 prikazuje skicu načina na koji se tri otkane tkanine povezuju u konačnom dizajnu odjevnog predmeta.

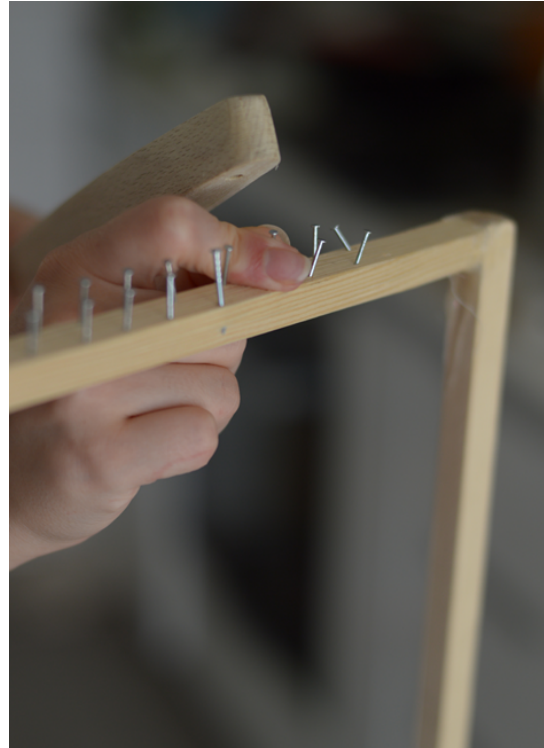
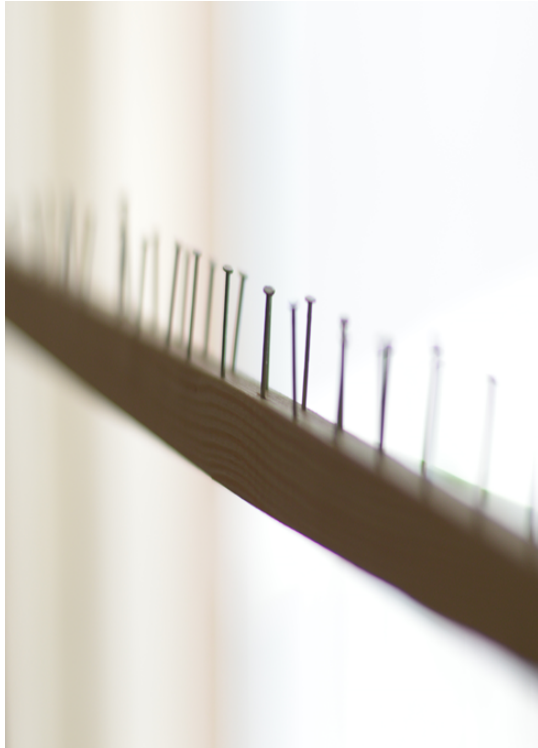
Sl. 22. Skica povezivanja triju tkanina u jednu cjelinu

3.7. Proces izrade tkanina

Za izradu tkanina korišten je drveni okvir za ručno tkanje. Ovaj stil tkanja jedinstven je jer omogućava puno izbora i slobode pri odabiru materijala i to je razlog zbog kojeg je odabran za glavnu metodu u stvaranju ovog projekta. Sloboda u odabiru materijala savršena je za upcycle-ing projekte jer omogućuje upotrebu gotovo bilo kojeg materijala kao potke i osnove.

Okvir je napravljen po mjeri potrebnoj za izradu odjevnog predmeta (Slika 23). Dimenzije okvira su 70x50 cm što je 10 cm šire i duže od potrebne veličine gotove tkanine. Duž gornje i donje širine tkalačkog okvira su metalni čavli dužine 2 cm i u cik-cak rasporedu. To je učinjeno kako bi se izbjeglo oštećivanje letvice. Na

zabijene čavlice nasnovane su osnovine niti. Nakon snovanja (Slika 24) potka je postupno provlačena podizanjem prstima odgovarajućih niti osnove, prema točno definitanom vezu.

SI. 23. Proces izrade tkalačkog okvira

SI. 24. Proces snovanja osnove

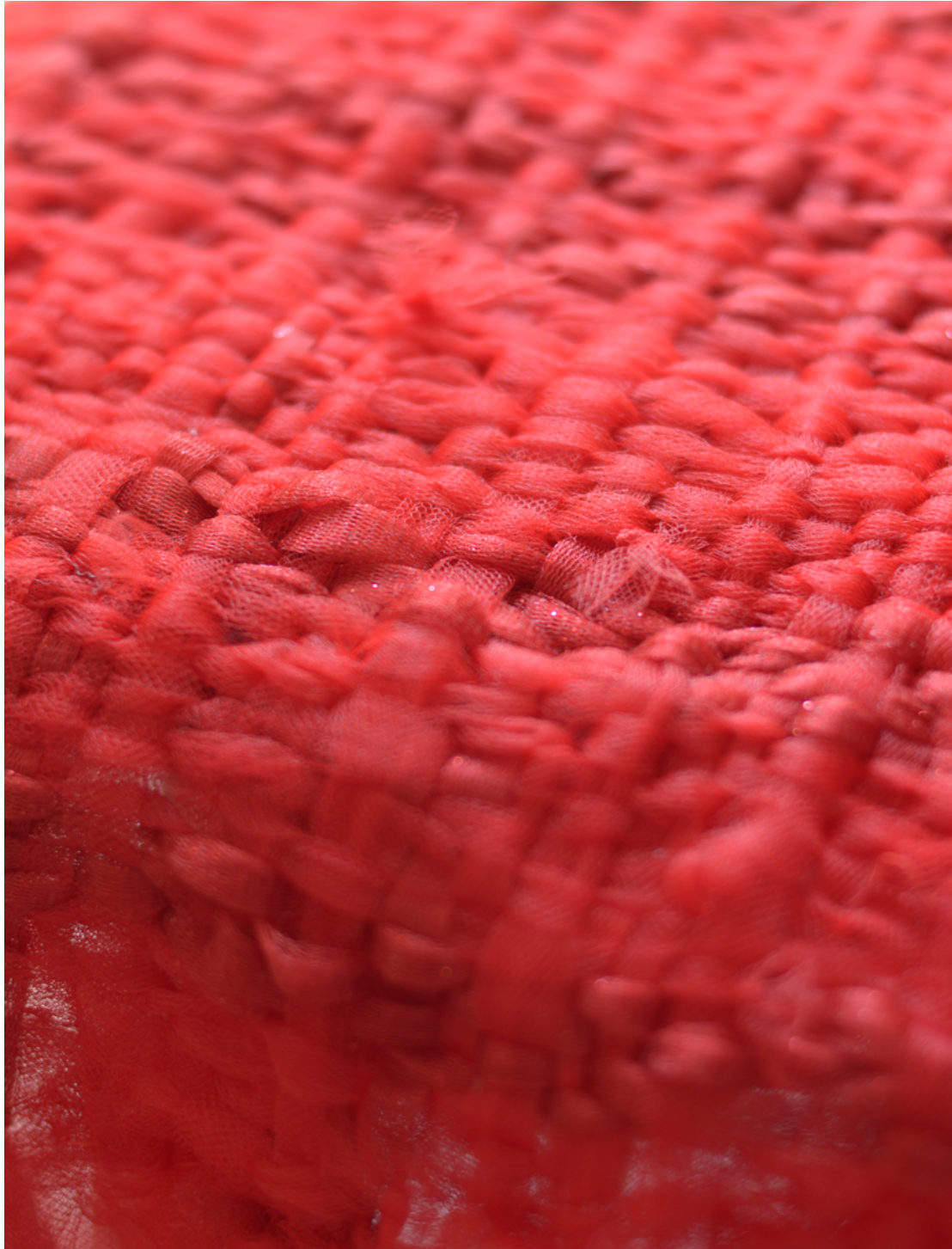
3.8. Tkanina

Na slici 25. prikazana je fotografija tkanine koja je izrađena prema prvom uzorku. Koristi se kao jedan od stražnjih dijelova u konačnoj kreaciji, odnosno odjevnom predmetu.

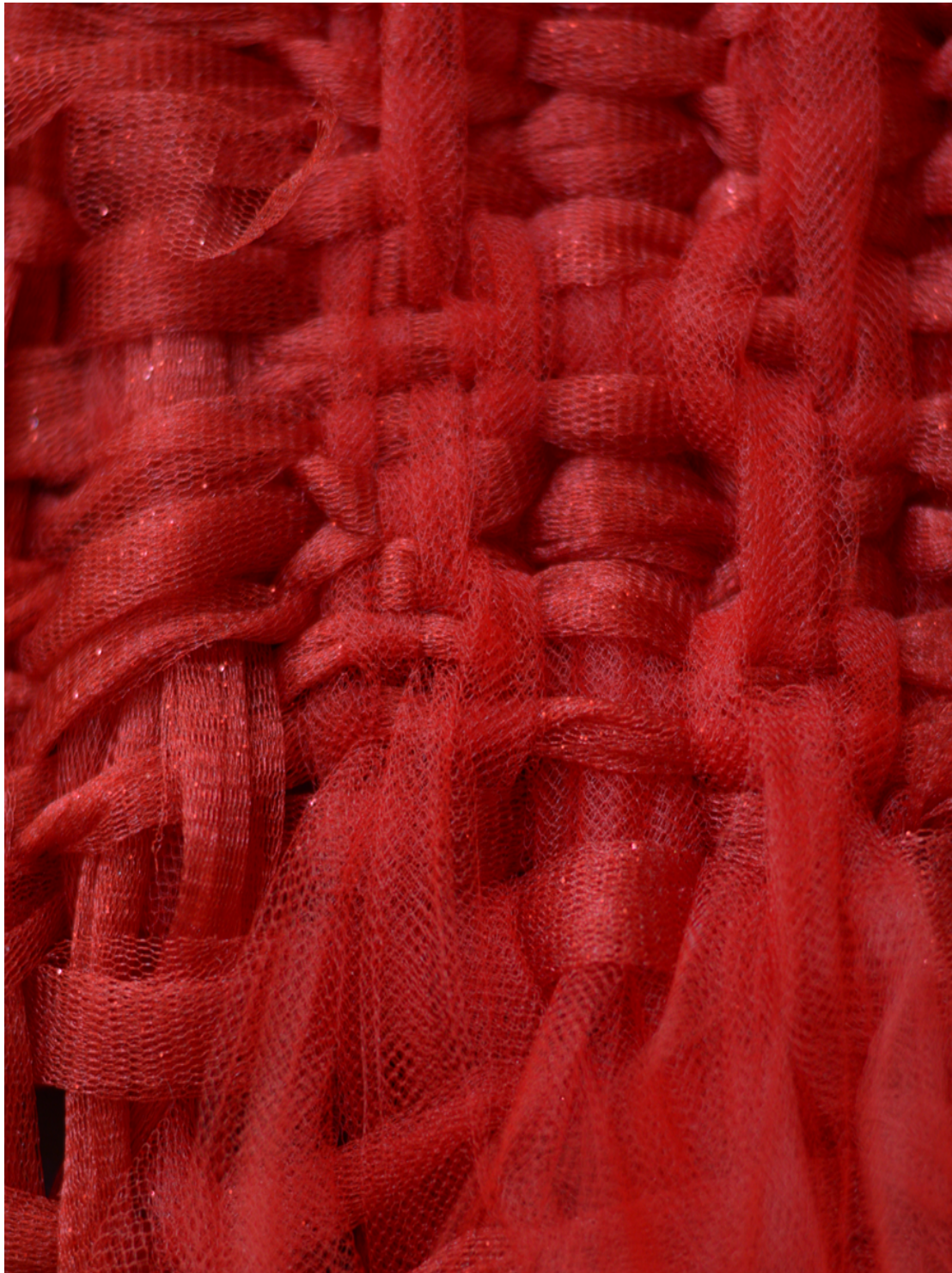
Sl. 25. Tkanina uzorak 1

Na slici 26. dat je prikaz tkanine korištene za prednji dio odjevnog predmeta. Ova tkanina je najvećih dimenzija, dvostruko je veća od ostale dvije tkanine koje se koriste za stražnje djelove. To je tkanina izrađena prema drugom uzorku.

Sl. 26. Tkanina uzorak 2

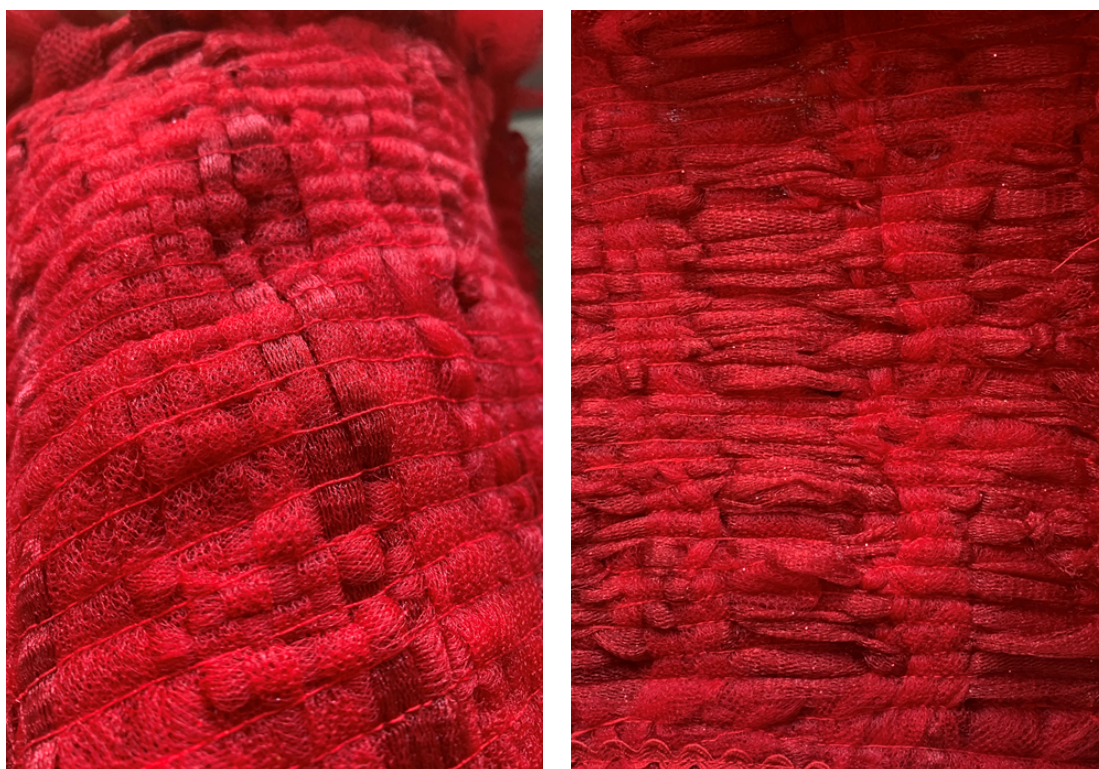
Tkanina prikazana na slici 27. izrađena je na temelju trećeg uzorka. Drugi je dio koji se koristi za stražnji dio odjevnog predmeta.

SI. 27. Tkanina uzorak 3

3.9. Proces izrade odjevnog predmeta

Odjevni predmet koji je izrađen je korzet. Tkanine su naknadno dorađene na šivaćem stroju. Budući da su tkanine izrađene od velikih komada tekstila umjesto tradicionalne pređe, gustoća tkanina nije velika, što ih čini sklonijim odvajanju. Tkanine su naknadno prošivene, prateći potke čime je postignuta veća čvrstoća i kompaktnost, što ih čini praktičnijim za izradu odjeće. Ova završna obrada korištena je na svim trima tkaninama, što cjelokupnu tkaninu čini podložnom praćenju linija tijela.

SI. 28. Dorada tkanine

Posljednji korak u izradi odjevnog predmeta je spajanje prednjice sa stražnja dva dijela u konačni oblik korzeta. Korzet je obrubljen ukrasnom trakom koja je također iskorištena i za uvodnike. Korzet se steže pomoću tankog konopca u istoj boji.

Sl. 29. Spajanje odjevnog predmeta

Sl. 30. Detalji

3.10. Odjevni predmet

Slike u nastavku prikazuju gotovi odjevni predmet – korzet, nakon spajanja svih triju otkanih tkanina.

SI. 31. Gotov odjevni predmet – korzet

4. ZAKLJUČAK

Odjevni predmet kreiran i izrađen kao rezultat ovog rada je inspiriran tkanjem iz obiteljske povijesti, ne samo u estetskom pogledu već i iz aspekta bogatstva povijesti i kulture kojoj pripada. Bogatstvo i raznolikost tradicionalne kulture koje su najizraženije u narodnom tekstilu pokazuju kreativnost narodne umjetnice, žene koja izražava duh okoline u kojoj postoji i oblikuje je s velikom maštom i umjetničkim izrazom. Također se zasniva na pristupu Viktora i Rolfa koji su kreativnošću upcikliranja dokazali da možemo zadržati osjećaj novosti čak i kad izvor našeg materijala nije nov. Dokazali su da možemo biti više promišljeni i pametni u načinu na koji izražavamo svoje ideale dizajna.

Ovaj način stvaranja tekstila i odjeće korištenjem starih odjevnih predmeta dopušta istraživanje spontanog dizajna kao i izrade svjesne, ekološki prihvatljive mode. Upcycle-irana odjeća ima minimalan, ako ne i nepostojan ugljični otisak.

Trenutno moda u svojoj prolaznoj prirodi potiče beskrajnu utrku za promjenom, novošću i raznolikošću. Industrije brze mode prisiljene su da koriste jeftine materijale i radnu snagu kako bi se omogućilo brzo mijenjanje trendova kolekcija između godišnjih doba. Novi trendovi odjeće izlaze svaki tjedan kroz brzu modnu industriju. Ovako jeftini proizvodi kratkoročnog životnog ciklusa imaju veću vjerojatnost da će rezultirati visokom razinom tekstilnog otpada kako tijekom proizvodnje, tako i kada se proizvodi povuku iz prodaje. Korištenje tehnike tkanja kao alata za preradu relevantan je način koji se danas koristi ne samo kao vizualni odabir, već i kao rješenje vrlo aktualnog problema.

5. LITERATURA

1. Kovačević, S., 2003. *Ručno Tkanje*. Zagreb: Prometej
2. Anilinske boje. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. [pristupljeno kolovoz 2020].
3. Adanur, S., 2001. *Handbook Of Weaving*. Lancaster (Pennsylvania): Technomic Publ.
4. Racin, K., 1989. *Beli Mugri*. Skopje: Makedonska kniga.
5. Dodovska, J. i Roganović, T., 1999. *Od Tradicije Na Minatoto*. Skopje: Muzej na Makedonija
6. Pavlovski, G., 2020. *Tkaenica, Muzej na Makedonija* . [online] museum.org.mk. Available at: <<https://museum.org.mk/page/etnologija#tkaenica>> [pristupljeno svibanj 2020].
7. Petruševa, A. 1960. *Glasnik Etnografskog Muzeja u Beogradu Knjiga 22-23*. Pregače Iz Skopske Blatije: Špiro Kulišić,
8. Zdravev, G., 1996. *Makedonski Narodni Nosii*. Skopje: Matica makedonska
9. Walker, M. i Trajcevski, M., 2009. *Ties With Tradition*. Haymarket, N.S.W.: Powerhouse Publishing
10. Kilim.com. *Eye - Goz*. [online] <<https://www.kilim.com/kilim-wiki/kilim-motifs/eye>> [pristupljeno lipanj 2020].
11. Popstefanieva, M., 1954. *Makedonski Narodni Vezovi*. Skopje: Kočo Racin
12. Popovska, S., 2020. *Fanija*. Intervju
13. Čunko, Ružica i Andrassy, Maja. 2005. *Vlakna*. Zagreb: Zrinski
14. Kovačević, S., Dimitrovski, K., Hađina, J., Orešković, V.. 2008. *Procesi tkanja*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Tekstilno-tehnološki fakultet Zagreb.
15. Viktor-rolf.com. 2020. *Vagabonds*. [online] : <<http://www.viktor-rolf.com/haute-couture/vagabonds/>> [pristupljeno lipanj 2020].
16. Chang, A., 2020. [online] *Viktor & Rolf*. <<https://fashion-history.lovetoknow.com/fashion-clothing-industry/fashion-designers/viktor-rolf>> [pristupljeno svibanj 2020].
17. Coggins, T., 2020. *A Brief History Of Viktor & Rolf*. [online] Culture Trip. <<https://theculturetrip.com/europe/the-netherlands/articles/a-brief-history-of-viktor-rolf/>> [pristupljeno svibanj 2020].
18. Upcycle. Merriam-Webster.com Dictionary, [pristupljeno kolovoz 2020]. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/upcycle>.
19. Szaky, T., 2014. *Outsmart Waste*. Berrett-Koehler Publishers: Berrett-Koehler Publishers, pp.A Circular Solution to Waste

6. IZVOR SLIKA

1. Slika 1 , 2 i 3 - <https://marh.mk/традиционалните-ориентални-килими-в/>
2. Slika 4 - fotografija iz obiteljskog albuma
3. Slika 5 - <https://marh.mk/традиционалните-ориентални-килими-в/>
4. Slika 6 - 1999. *Od Tradiciite Na Minatoto*. Skopje: Muzej na Makedonija
5. Slika 7 - <https://www.kilim.com/kilim-wiki/kilim-motifs/eye>
6. Slika 8 - 1999. *Od Tradiciite Na Minatoto*. Skopje: Muzej na Makedonija
7. Slika 9 i 10 - fotografija iz osobne arhive autorice
8. Slika 11 – fotografija iz obiteljskog albuma
9. Slika 12 - fotografija iz osobne arhive autorice
10. Slika 13 i 14 - <http://www.viktor-rolf.com/haute-couture/behind-scenes-vagabonds/>
- 10 Slika 15 i 16 – uzornica, dijelo autorica
11. Slika 17 - www.dazeddigital.com/fashion/gallery/22730/3/dilara-findikoglu
www.viktor-rolf.com/haute-couture/behind-scenes-vagabonds/
www.designlofefest.com/2016/10/a-great-weekend/
13. Slika 18 – skica autorice
14. Slika 19, 20, 21- fotografije uzoraka autorice
15. Slika 22 - skica autorice
16. Fotografija 23 – 31 - fotografije izrade praktičnog dijela završnog rada